

Yohanan AHARONI, Michael AVI-YONAH, *Der Bibel Atlas. Die Geschichte des Heiligen Landes 3000 Jahre vor Christus bis 2000 Jahre nach Christus. 264 Karten mit kommentiertem Text*, Hamburg 1981, 172 s.

Na atlas składają się: spis treści (s. 5–7), przedmowa wydawcy, uwagi do wydania niemieckiego (s. 8), objaśnienia znaków, uwagi dotyczące chronologii i nazewnictwa (s. 9), 264 mapy z objaśniającym tekstem (s. 11–167), skorowidz imion własnych (s. 169–172).

Jak z podtytułu wynika, atlas obejmuje czasy Starego Testamentu, Nowego Testamentu i początki Kościoła. Z przedmowy dowiadujemy się, że atlas powstał ze współpracy dwóch izraelskich profesorów z jerozolimskim zakładem kartograficznym Carta. Pierwszy z autorów (Y. Aharoni) opracował mapy dotyczące Starego Testamentu (1–171), drugi (M. Avi-Yonah) – mapy dotyczące Nowego Testamentu i początków Kościoła (172–264). Pierwsze wydanie atlasu (1968) ukazało się w Izraelu w dwóch częściach. W ciągu ośmiu lat ukazało się osiem nakładów. Drugie wydanie jest podstawą wydania angielskiego, które ukazało się w 1977 r. w wydawnictwie Macmillan (New York) pod tytułem *The Macmillan Bible Atlas*. Niniejsze wydanie niemieckie jest przekładem wydania angielskiego. Przekładu dokonał W. Hertenstein, a redaktorem jest J. Rehork. Nazewnictwo w tym wydaniu jest kompromisem pomiędzy przyjętym na niemieckim obszarze językowym (tzw. Loccumer Richtlinien) a bardziej rozpowszechnionym i znanym, przyjętym w j. angielskim.

Na każdej stronie atlasu znajduje się jedna, czasami dwie, rzadko trzy mapy z tekstem objaśniającym przedstawione na mapie wydarzenie. W górnej części mapki mamy stosowny tekst Pisma Świętego (w ostatniej części atlasu cytaty z dzieł Flawiusza), u dołu odnośniki do ksiąg, na których opiera się treść przedstawiona na mapie. Chodzi przede wszystkim o księgi Starego i Nowego Testamentu, a od epoki hellenistycznej przytaczane są także dzieła Flawiusza oraz pisarzy greckich i łacińskich. Na każdej prawie stronie mamy rycinę przedstawiającą jakieś znalezisko archeologiczne związane z treścią mapy.

Kilka początkowych map (1–13) ma charakter wprowadzający w dzieje biblijne i ukazuje topografię, rejony geograficzne, szlaki komunikacyjne, gospodarkę Palestyny i starożytnego Wschodu oraz prehistoryczne kultury starożytnego Wschodu.

Większość map to mapy wieloskalowe. Umożliwia to czytelne przedstawienie granic, wędrówek, tras ekspedycji militarnych itp. Dzięki umieszczeniu tylko miejscowości związanych z danym wydarzeniem mapy nie są przeładowane i są bardzo przejrzyste. Na samych mapach, w ramach umieszczono także tam, gdzie to jest przydatne, krótkie informacje o kolejności wydarzeń. Większość map ilustruje wydarzenia polityczne, a przede wszystkim wyprawy militarne, począwszy od bitwy faraona Tutmoza III z Kananejczykami pod Megiddo w 1468 r. przed Chrystusem, dokładnie opisanej w źródłach egipskich. Towarzyszący mapom tekst w formie skondensowanej opisuje dane wydarzenie, a jednocześnie jest komentarzem do znajdującej się obok mapki. To skoordynowanie tekstu z obrazem wybitnie ułatwia odtworzenie sobie wydarzeń biblijnych. Poglądowość to

jedna z zalet niniejszego atlasu. Atlas – obok topografii – ukazuje także zmiany polityczne i zachodzące przemiany w dziedzinie kultury, cywilizacji, gospodarki, religii. To całościowe spojrzenie na Biblię sprawia, że atlas nie jest tylko zbiorem przedstawień kartograficznych, lecz także zwięzłym, ale kompetentnym kompendium geografii, historii, kultury, religii Izraela i narodów ościennych.

Autorzy traktują Biblię jako wiarygodne źródło historyczne. Ich interpretacja Biblii wsparta jest tekstami, inskrypcjami, ikonografią starożytnego Wschodu i innymi znaleziskami archeologicznymi. Ich stwierdzenia są wyważone i wyrażają poglądy powszechnie przyjęte.

Dzięki większej liczbie map pewne okresy historii zostały bardziej niż w innych atlasach biblijnych przybliżone czytelnikowi Biblii, np. kilkadziesiąt map dotyczących hellenizmu i czasów machabejskich (172–207), mapy związane z powstaniami żydowskimi (251–261).

Dla zaznaczenia wysokości zastosowano cieniowanie zamiast poziomic. Jedynymi kolorami to różne odcienie zieleni.

Pewnym mankamentem jest umieszczanie wielokrotnie obok siebie różnych wersji nazw miejscowych, np. Qedesch/Qadesch, Aschkelon/Aschkalon, Beth-El/Bethel.

Atlas jest doskonałym uzupełnieniem podręczników biblijnych i wart polecenia jako pomoc do szybkiej konsultacji przy lekturze Pisma Świętego.

Obok atlasu Grollenberga (*Atlas van de Bijbel* – 1954 i tłumaczenia na j. niemiecki, francuski, angielski) i atlasu Pritcharda (*The Times Atlas of the Bible* – 1987 i tłumaczenia na j. niemiecki, polski) należy zaliczyć recenzowany atlas do najlepszych współczesnych atlasów biblijnych, który – mimo upływu lat od pierwszego wydania – nie utracił swej aktualności i stale dostępny jest na rynku księgarskim. Uwzględniając stronę praktyczną, góruje nad wymienionymi atlasami zgrabniejszym i bardziej podręcznym formatem.

Ks. Antoni Dreja

Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 32 (1999) s. 396–398

Biographical Dictionary of Christian Missions, ed. G. H. A n d e r s o n, New York 1998, wyd. Simon&Schuster, XXVI + 845 s.

Idea powstania wielkiego dzieła, ukazującego wkład wszystkich Kościołów chrześcijańskich w dzieło misyjne, pojawiła się podczas konferencji *International Association for Mission Studies (IAMS)* na Hawajach w 1992 r. Autorem pomysłu i zarazem wykonawcą tego trudnego zamierzenia okazał się duchowny Kościoła Metodystów, dyrektor Centrum Studiów Misyjnych w New Haven (USA). Sam od wielu lat zaangażowany w działalność misyjną i ekumeniczną (taką rolę pełni kierowane przez niego Centrum), pragnął oddać hołd misjonarzom całego świata, którzy od początku istnienia Kościoła realizują nakaz Pana Jezusa. Na samym początku (s. VI) dedykuje to dzieło wszystkim, którzy pracowali, świadczyli i modlili się w intencji misji, „aby świat uwierzył” (J 17,21).